

Vladimír Verner:

STÁTNÍ OBČANSTVÍ

PODLE ÚSTAVNÍHO DEKRETU PŘESIDENTA REPUBLIKY ZE DNE 2. SRPNA 1945, Č. 33 SB.,
O ÚPRAVĚ ČESKOSLOVENSKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ OSOB NÁRODNOSTI
NĚMECKÉ A MAĎARSKÉ.

Je zajisté málo předpisů v našem právním řádu, které by tak hluboko zasahovaly do současných poměrů, jako je v nadpisu uvedený ústavní dekret presidenta republiky (v dalším označený jako »dekret«). Na pohled a rozsahem prostých 6 paragrafů, ale je v nich tolik obsahu, že můžeme říci: »Co slovo, to lapidární zásada.« Obsah a dosah dekretu vysvitne nejlépe z rozboru jeho ustanovení, o něž se tu pokusíme.

Předem je potřeba vysloviti některé hlavní zásady, na nichž celý dekret spočívá.

1. Dekret je vydán v rámci opatření, jimiž má být proveden odsun Němců a Maďarů z území Československé republiky; z tohoto hlediska je předem posuzovati všecka jeho ustanovení. Provedení dekretu předpokládá tedy bezohledné a třeba na oko i tvrdé použití jeho ustanovení na všechny osoby, jejichž státní občanství se v něm upravuje.

2. Dekret se týká úpravy státního občanství dosavadních československých státních občanů, to je těch osob, které by byly československými státními občany, kdyby nebylo okupace, to jest tedy osob, které byly československými státními občany v okamžiku obsazení československého státního území Němci a Maďary, nebo se jimi staly za doby okupace podle československého práva zvláště narozením, legitimací, sňatkem, dobrovolným udělením, pokud ovšem, a to zase podle československých předpisů, nenastala ztráta za doby okupace jako legitimací dítkou cizincem, propuštěním ze státního svazku, vystěhováním a sňatkem s cizincem resp. bezdomovcem, též zvláště sňatkem s Němcem z Říše (t. zv. Altreichu). Vychází se tedy z kontinuity československého státního občanství bez ohledu na předpisy okupantů, které státní příslušnost na okupovaném území upravovaly pro svůj účel jinak. Tyto předpisy okupantů dlužno považovati s hlediska československého právního řádu za nicotné, a pokud se o nich v dekretu činí zmínka, děje se tak zcela dobrovolně a jen v tom smyslu, že dekretem prohlášená ztráta československého státního občanství se svým časovým účinkem upíná na dobu, kdy bylo státní příslušnosti okupantů nabyto, při čemž ovšem se přihlíží i k těm osobám, které, ač jsou Němci nebo Maďary, státní příslušnosti německé nebo maďarské ani vůbec nenabýly (zpravidla na Slovensku, výjimkou však i v Čechách a na Moravě).

3. Účelem dekretu je zbaviti Němce a Maďary československého státního občanství, aby byl připraven jejich odsun z území Československa; osoby, které nejsou ani Němci ani Maďary, jsou ustanoveními dekretu nedotčeny, ty zůstávají bez dalšího úředního opatření i nadále československý-

mi státními občany s právem, aby jim k jejich žádosti o trvání jejich československého státního občanství bylo vydáno řádné osvědčení o československém státním občanství, občanská legitimace, československý cestovní pas a pod.

4. Pro účely dekretu se posuzují provdané ženy a nezletilé děti samostatně (§ 4). Tím se řeší spravedlivě — třeba odlišně od dosavadního československého právního řádu — státní občanství osob v tak řečených — smíšených manželstvích tak, jak to odpovídá jejich národnosti.

5. Pro posouzení podkladu pro ztrátu nebo podržení československého státního občanství se ustanovuje za základ národnost osob, o něž jde; nepřihlíží se tedy — jak již shora řečeno — k nabyté nebo okupanty uznané státní příslušnosti. Tuto okolnost je potřeba zvláště zdůraznit, protože záměnou národnosti s pojmem státní příslušnosti dochází k nesprávnému výkladu dekretu a k opatřením proti osobám, které státního občanství československého vůbec podle dekretu nepozbyly.

A nyní k jednotlivým předpisům dekretu.

A. Základní ustanovení obsažené v § 1 a § 5 vyslovuje zásadu, že československého státního občanství pozbývají dosavadní českoslovenští státní občané německé a maďarské národnosti. Pojem národnosti není v dekretu vymezen, ale je ho určití podle subjektivního prohlášení strany pokud toto prohlášení je potvrzeno prokazatelnými objektivními znaky, které mluví pro to, že určitá osoba je buď německé nebo maďarské národnosti nebo negativně, že je jiné než německé nebo maďarské národnosti.

Za Němce a Maďary, t. j. za osoby německé nebo maďarské národnosti, nepovažují se však podle dekretu ty osoby německé nebo maďarské národnosti, které se v době zvýšeného ohrožení republiky (t. j. od 21. května 1938) přihlásily v úředním hlášení, rozumí se tím jakékoli hlášení vůči některému úřadu nebo orgánu, za Čechy nebo Slováky (§ 1, odst. 3).

Naopak zase za osoby německé nebo maďarské národnosti považují se osoby české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, které se v době od 21. května 1938 přihlásily k národnosti německé nebo maďarské (§ 1, odst. 4), nebo které se v této době ucházely o udělení (také uznání) německé nebo maďarské státní příslušnosti, i když jí třeba ani nenabýly resp. jim nebyla uznána (§ 5).

Všecky tyto osoby pozbývají československého státního občanství automaticky již z dekretu samého, aniž je potřeba zvláštního individuálního deklarativního úředního výkonu o tom.

Účinek ztráty státního občanství nastává u osob, které nabyly podle předpisů německých nebo maďarských okupantů jejich státní příslušnosti ode dne, kdy této cizí příslušnosti bylo nabyto, u ostatních osob ode dne účinnosti dekretu, to jest ode dne 10. srpna 1945.

B. Československého státního občanství nepozbývají osoby, které by podle toho, co uvedeno pod písmenou A, bylo považovati za Němce nebo Maďary, avšak které

a) jako Češi, Slováci nebo příslušníci jiných slovanských národů se v době od 21. května 1938 přihlásily za Němce nebo Maďary, avšak byly k tomu donuceny nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými; tyto osoby musí si však u příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise) vyžádati osvědčení o národní spolehlivosti a u ministerstva vnitra jeho schválení (§ 1, odst. 4);

b) přesto, že jsou Němci nebo Maďary, zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému nebo slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za osvobození Československé republiky nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem; těmto osobám se zachovává československé státní občanství, musí však o to do 6 měsíců od dne 10. srpna 1945 požádati u místně příslušného národního výboru (okresní správní komise), v cizině u čsl. zastupitelského úřadu. O žádosti rozhodne ministerstvo vnitra po návrhu zemského národního výboru, na Slovensku Slovenské národní rady. Vydá-li těmto žadatelům okresní národní výbor (okresní správní komise, čsl. zastupitelský úřad) osvědčení o uvedených okolnostech, jest takové žadatele považovati až do vyřízení jejich žádosti za československé státní občany. Důkaz o tom, že žadatel zůstal věren Československé republice, že se nikdy neprovinil proti národu českému nebo slovenskému a že se buď činně zúčastnil boje za osvobození Československé republiky nebo trpěl pod nacistickým nebo fašistickým terorem, musí provést žadatel sám; musí tu jíti o průkaz takových okolností, které jsou s to odůvodniti toto zcela výjimečné ustanovení dekretu (§ 2);

c) jsou české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti a ucházely se — třeba bez úspěchu — v době od 21. května 1938 o německou nebo maďarskou státní příslušnost, byly však k tomu donuceny nátlakem nebo zvláštními okolnostmi (§ 5); o tom, jak takové osoby uplatní nárok na podržení československého státního občanství, nemá dekret ustanovení; ježto však předpis § 5 dekretu jest považovati za doplněk § 1, bude na místě postup uvedený v § 1, odst. 4 dekretu.

C. Osoby, které pozbyly československého státního občanství podle § 1, to jest proto, že jsou osobami německé nebo maďarské národnosti nebo se za ně považují, mohou žádati o vrácení československého státního občanství. Mohou to však učiniti v šestiměsíční lhůtě ode dne, který zvláštní vyhláškou ve Sbírce zákonů a nařízení určí ministr vnitra. Nelze tedy žádosti podávati dříve, než tato lhůta bude určena. Žádost se podá u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise) nebo v cizině u čsl. zastupitelského úřadu. Rozhodne o ní ministerstvo vnitra podle volné úvahy omezené tím, že žádosti vyhověti nesmí, jestliže žadatel porušil povinnosti československého státního občana. Jinak platí tu předpisy o nabývání československého státního občanství udělením. Zvláštní postavení v tomto případě mají manželky a nezletilé děti československých státních občanů, to jest osob, které československými státními občany zůstaly proto, že nejsou německé nebo maďarské národnosti (viz shora pod písm. A). Žádosti jejich se mají posuzovati blahovolně a až do rozhodnutí o nich jest žadatele považovati za československé státní občany; tato okolnost se potvrdí žadateli při podání řádně odůvodněné a doložené žádosti (§ 1, odst. 4). Pro podávání byla již lhůta určena a to od 10. srpna 1945, vyhláškou č. 51/1945 Sb.

Pokud dekret mluví o místní příslušnosti okresních národních výborů (okresních správních komisí), platí všeobecné předpisy o příslušnosti politických úřadů (vládní nařízení č. 8/1928 Sb), řídí se tedy příslušnost předem bydlištěm strany, není-li bydliště pobytem, není-li ani pobytu, poslední domovskou příslušností.

Veškeré žádosti dlužno řádně kolkovati, zpravidla kolkem 5 K, žádosti podle § 3 dekretu podléhají kolkem 20 K.